



# Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar  
Year: 6 - Number: 19 p. 101-106, Spring 2022

## Evlenme Geleneği Bağlamında Dügüne Yatır Okuma: Doğanhisar (Konya) Örneği\*

*Inviting Entombed Saint to the Wedding in the Context of Marriage Custom: The Case of Doğanhisar (Konya)*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1005729>

Araştırma Makalesi /  
Research Article

Makale Geliş Tarihi /  
Article Arrival Date  
**07.10.2021**

Makale Kabul Tarihi /  
Article Accepted Date  
**09.02.2022**

Makale Yayın Tarihi /  
Article Publication Date  
**29.03.2022**

## Asya Studies

Dr. Hasan Savaş  
[hasansavass42@gmail.com](mailto:hasansavass42@gmail.com)

### ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-2145-6034>

\* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu alışma için herhangi bir çıkar atışması bildirilmemiştir. Bu alışma, Selçuk Üniversitesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulu'nun 16.09.2021 tarih ve 2021/55 sayılı karar onayı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

### Öz

Türk toplulukları arasında "toy" yahut "toyun" olarak adlandırılan düğün merasimleri, bulunduğu coğrafyanın kültürel unsurlarından etkilenecek çeşitlilik arz etmiştir. Nitekim Türk kültürünün inanç unsurlarından biri olan türbe ve yatlara bağlı olarak ortaya çıkan evlenme ádetleri ile karşılaşmak mümkündür. Toplumun saygı ve korku duyduğu yatlara, gösterdikleri kerametler neticesinde tanrısal bir figür olarak tezahür eder. Kutsalı kendi bünyesine dâhil etmek ve yapılacak işleri kutsal olmayandan uzak tutmak adına bu kişilerden yardım istenir. Çünkü insanoğlu yaşadığı bu dünya kadar öteki dünya ile de ilişki içerisindedir. Ölmüş atalara saygı duymak, onların gazabından korkmak ve birtakım ritüellerle ruhlarını takdis etmek öteki dünya ile iletişimin bir göstergesidir. Bu iletişim, evlenme törenlerinde de ortaya çıkar. Evlilik kurumu ile toplumun inanç dünyasını yansıtan türbe ve yatlara, kültürel örüntülerin bir yığımları olarak geçmişe dair pek çok iz barındırır. Bu kültürel izlerden biri "düğüne yatır okuma" geleneğidir. Konya iline bağlı Doğanhisar ilçesinde bulunan yatlara kadınlar tarafından düğüne davet edilmesi bu geleneğin esasını oluşturur. Geleneđ, yöre halkının muhayyilesindeki mistik tasavvurların ne denli kuvvetli olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Doğanhisar'da yapılan saha çalışmaları neticesinde, ilçeyi çevreleyen iki hâkim tepede iki ayrı yatır ve ile merkezinde bir yatır etrafında düğün okuntusu pratiğinin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda, evlenme geleneği bağlamında yatlara düğüne davet edildiği ve bu durumun nedenselliği ele alınmıştır. Çalışmada yazılı ve sözlü kaynaklardan yararlanılarak evlenme geleneği bağlamında gerçekleştirilen "düğüne yatır okuma" ritüelinin kültürel temelleri irdelenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Geleneğ, Düğün, Yatır, Okuntu, Doğanhisar

### Abstract

Wedding ceremonies called "toy" or "toyun" among Turkish communities have varied influenced by the cultural elements of the geography. As a matter of fact, it is possible to encounter the marriage customs that emerged depending on the turbe and entombed saints, which are one of the belief elements of Turkish culture. Entombed saints, respected by society, manifest as divine figures as a result of their miracles. Help is sought from these people in order to include the holy within their body and to keep the things to be done away from the unholy. Because human beings are in a relationship with the other world. Respecting deceased ancestors, fearing their wrath, and sanctifying their souls with some rituals are indicators of communication with the other world. This communication also occurs in marriage ceremonies. The turbes and entombed saints, which reflect the belief world of the society, contain many traces of the past. One of these cultural traces is the tradition of "inviting entombed saint to the wedding". The basis of this tradition is that the entombed saints in the Doğanhisar are invited to the wedding by women. The tradition is important in terms of showing how strong the mystical imaginations in the imagination of the local people are. As a result of the field studies carried out in Doğanhisar, it was determined that the practice of save the date was carried out in two separate entombed saints on two hills surrounding the district and around a turbe in the district center. In line with the data obtained, it has been discussed that in the context of the tradition of marriage, the causality of this situation and that the "inviting entombed saints to the wedding". In the study, the cultural basis of the "inviting entombed saint to the wedding" ritual, which is performed in the context of marriage tradition, has been examined by making use of sources.

**Keywords:** Custom, Wedding, Entombed Saint, Inviting, Doğanhisar

### Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Savaş, H. (2022). Evlenme Geleneği Bağlamında Dügüne Yatır Okuma: Doğanhisar (Konya) Örneği. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 6(19), 101-106.

## GİRİŞ

Halk bilimi açısından bir geçiş evresi olan evlenme ritleri (Van Gennep, 1960: 117), ilkel devirlerde soyun üremesi ve konargöçer yaşam tarzının bir sonucu olarak insana duyulan ihtiyacın fazlalığı sebebiyle kutsiyet arz eder. Kadına ve erkeğe yeni bir rol kazandıran evlilik ile aile olabilmenin ilk adımı sağlanır (Artun, 2008: 157). Her âdetde olduğu gibi düğünlerde de eski inanç sistemlerinin kalıntıları ile karşılaşmak mümkündür. Düğün gelenekleri içerisinde karşımıza çıkan eski inanç uygulamalarından bir tanesi de yatırlarla ilgilidir.

Halk İslam'ı, bir inanç ve sosyal hayat tarzı olarak yaşanan İslam'ın kitabî esaslarına belli ölçüler içinde sadık kalmakla beraber daha ziyade geleneksel yaşantının belirlediği kısmen hurafelerle karışık bir Müslümanlık tarzıdır. Türk halk İslam'ının temel karakteristiği evliya kültü merkezli olmasıdır. Bu sebeple halk Müslümanlığında evliya ve yatırlara karşı saygı çok büyük bir yer tutmaktadır (Ocak, 2019: 58-59). "Belli bir yerde mezarı olan, doğaüstü gücü bulunduğu ve insanlara yardım ettiğine inanılan ölü ve evliyalara yatır denilmektedir" (TDK, 1998: 2409). Ortodoks İslam'ın mezarların yerinin bilinmemesi yönündeki kuralına karşın Abbasi döneminden itibaren ermiş mezarları ayırt edilmiş ve ziyaret mekânları olmuştur. Türbe olan yatırlarda genellikle tarihî bir kişilik yatarken dağ başlarında tek taştan ibaret ve üstündeki taş veya ağacın kutsal sayıldığı belirsizleşmiş yatırlar da vardır (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 899). Birçoğu ise Kum Baba, Çıtlık Baba, Çınar Dede, Buğday Dede gibi toprak, ağaç, bitki, dağ adlarıyla adlandırılmış, kimilerinin ise hiç adı olmamış sadece yatır ya da dede denilmiştir (Boratav, 2016: 51). Bu kutsal mekânların teşekkül ettikleri yerlerde, yatırların kimliklerinden çok o yöre halkı için nüfuzu ve yaptırımları daha ehemmiyetlidir ki bu yüzden yatırların isimlerine ihtiyaç duyulmaz (Aday, 2013: 21).

Yatırlar, toplumun kültürel genetiğinde barındırdığı ilkel düşüncelerden kaynaklanan ve halkın manevî yapısındaki unsurların dışa yansımaları olarak karşımıza çıkan mekânlardır. Her toplumun kültürel altyapısındaki ihtiyaçlar nezdinde teşekkül eden yatırlar, Türk toplumu için tarihin her safhasında ekseriyetle önem arz etmiştir. Toplum, pek çok merkez etrafında çeşitli inançları uygulamış, bazı uygulamalar da günümüz toplum yapısına göre şekillenmiştir. Yatırlar etrafında uygulanan ritüeller de İslami kimliğe bürünerek yeni bir sentezi ortaya çıkarmıştır.

Eski Türklerdeki iptidai düşünce tarzının yanında atlı-göçer yaşamdaki manevî sembollerin bir yansıması olarak ortaya çıkan bu mekânlar, esasen Türk mitolojik sisteminin kalıntılarıdır. Atlı-göçer toplumlarda hayatın öznesi konumunda olan unsur mitik insandır. Konargöçer toplumların muhtevasında barındırdığı; at, ok, yay, kılıç gibi pek çok yan unsur insan odaklı bir düzeyde oluşur ve insanı daha pratik, aktif ve hızlı yapmak için tekâmül eder. Türklerin iptidai dönemlerinden günümüze miras kalan bu inanç merkezleri de bahsi geçen mitik insanın toplum muhayyilesindeki kalıntılarıdır. Nitekim İslamiyet'e geçişle birlikte Türkler, inanç müesseselerinin büyük çoğunluğunu yeni dinin getirilerine göre şekillendirmiş, eski inanç temelleri ekseninde yeni bir sentez ortaya çıkartmışlardır. Türklerin geçmiş inançlarının kalıntıları olan bu yatırlar, aslında mitik insanın yani saygı duydukları atalarının İslami çerçevede yeniden teşekkülünden başka bir şey değildir.

Eski Türklerin inanç sistemi olan Şamanizm, erken devir Türkleri ve onların komşuları arasında çok daha eski çağlardan itibaren totemist inançlar, ata kültürleri, hayvan kültürleri, doğa kültürleriyle birlikte görülmektedir (Çoruhlu, 2002: 15). İlkel zihniyet açısından doğa ve doğaüstü tek bir gerçekliğe aittir. Mitik ve yaşanan dünya, yaşanılan topraklar üzerindedir. Her şey üzerinde yaşamakta oldukları topraklarda olup bitmiştir ve bu topraklarda yaşanan olaylar silinmesi zor izler bırakmıştır. Çünkü mitik atalar hep bu topraklarda hayatını sürdürmüştür. Bunların varlıkları toprağa kök salmış ağaç ya da kayalar şeklinde hissedilmektedir (Bruhl, 2016: 25-29). İslamiyet öncesi Türk inanç sisteminde ölen atalar, diğer dünyada yaşamını sürdürürken bu dünyadaki akrabaları ile de irtibatlarını kesmezler (Peker, 2015: 17). Anadolu halkının tasarımlarına göre ruh, ölümden sonra da sahibinin bir çeşit sembolü olarak yaşamını sürdürür (Örnek, 2017: 75). Nitekim bu atalar "ölmeyen ölüler" (Ocak, 1992: 7) olarak da nitelendirilebilir. Türk muhayyilesine göre ölmüş ataların geride bıraktıklarını ziyaret etme inancı, İslamiyet'e geçişle birlikte şekil değiştirerek farklı kültürel mecralarda kendisine yer bulabilmiştir. Günümüzde de bu inancın en temel örneği, Yörük ve Türkmen toplulukların yaşadıkları yerlerde belirli tepeler üzerinde tek başına bulunan dede mezarlarıdır. Bu mezarlar genellikle kutsal kabul edilen bir ağaç yahut bir su ile ortaya çıkmaktadır. Bir tepe üzerinde genellikle tek başına bulunan bu mezarlar, dağ kültü ile de ilişkilidir. Orta Asya dağlarının çoğu Türkçe veya Moğolca mübarek, mukaddes, büyük ata, büyük hakan anlamlarına gelen sıfatlarla nitelendirilir (İnan, 1976: 32). Buzdağ Ata adını taşıyan dağ, bunun

ecdat telâkki olunduğunu gösterdiği gibi Proto-Tunguzlar ve Mançurlar da takdis ettikleri dağın kendi ataları olduğunu kabul etmektedir (Ocak, 2002: 117).

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere dağ, ilkel devirlerde ata-tanrı olarak kabul edilmiştir. Nitekim iptidai Türkler arasında şamanların kutsal bir dağın üzerine, Tanrı'ya yakın olmaları için gömüldüğü de bilinmektedir. Dede mezarları ya İslami bir renge bürünmüş şamanların ya Türk muhayyilesinde var olan dağ iyelerine ait makamların ya da kenotaf tipli defin işleminin bir sonucudur. Altay Türkleri arasında bedeni bulunamamış ölü için kenotaf tipli yani sembolik bir mezar dikme anlayışı yaygındır (Kadirzade, 2005: 100). Bu tip mezarlar, genellikle baba ya da dede mezarları etrafında şekillenir ve bu yatırlar hiçbir zaman gerçek kişiler olmamıştır (Hasluck, 2012: 206). Koruyucu bir ruha ihtiyaç karşısında ulu orta teşekkül eden bu ata mezarları, bilinç dışındaki kült üretme düşüncesi ile hayalî bir ölüye ait olarak oluşturulmuştur (Peker, 2015: 127). Bu ölü zaman içinde mitik bir ataya, kendisine yakarılan tanrısal bir kişiliğe dönüşmektedir (Bruhl, 2016: 148). Araştırmacıların da kanaatleri doğrultusunda denilebilir ki bu mezarlar metfen olarak değil makam olarak toplum tarafından teşekkül ettirilmiştir. Bu mezarlar, iptidai devirlerden günümüze taşıdığımız atalar kültünün Anadolu'daki yansımalarından başka bir şey değildir.

Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde bulunan ata mezarları, Doğanhisar'da da görülmektedir. İlçe merkezinde yatır olarak adlandırılabilir takriben altı mezar tespit edilmiştir. Bu yatırlar etrafında sağaltım için bazı uygulamalar, menkıbevi anlatmalar ve bunların dışında asıl konumuz olan "düğüne yatır okuma geleneği" teşekkül etmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Doğanhisar'da, düğüne okunan üç yatır bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesi, Doğanhisar'ı çevreleyen iki farklı hâkim tepede yer almaktadır. İlk hâkim tepe, ilçenin kuzey doğu kısmında, "Saray Yakası" olarak adlandırılan bir mevkidir. Bu tepede, mezar taşı üzerinde "Hüseyin Dede" yazmasına rağmen halk tarafından "Hüsnü Dede" olarak bilinen bir yatır bulunmaktadır. Burada yatan şahsın hayatı ile ilgili bilgilerle ulaşılamamıştır. Mezar taşı üzerinde herhangi bir tarih de mevcut değildir. Mezar taşında bulunan Arap harfli Türkçe yazıdan bir fetih esnasında ölmüş olabileceği düşünölmektedir (Konyalı, 1945: 593). Mezarın sağ tarafında bir çeşme, arkasında da bir ulu ağaç bulunmaktadır. Daha önce burada bulunan ağaca çaput bağlandığı, mezarın üzerine her gelen kişi tarafından adak mahiyetinde taş konulduğu, yatırın düğüne davet edildiği ve geceleri yatırın lüks olarak adlandırılan bir ışık ile bu tepede gezdiiği kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir (KK 1, KK 2).

İkinci hâkim tepe ise ilçenin güney batı kısmında yer alır. "Sivri" olarak adlandırılan bu tepenin üzerinde tek bir mezar ve halk tarafından kutsal olduğuna inanılan çürümeye yüz tutmuş bir ağaç bulunmaktadır. Mezar taşı üzerine beton dökülmüş olması sebebiyle yazılar okunamamaktadır. Bunun yanında ağaç ile ilgili bazı efsanevi anlatmalar da mevcuttur. Ağacı kesmeye kalkan bir kişinin eviyle birlikte yandığı, başka bir kişinin de orada bulunan yatırın görünmesi ile korkarak vefat ettiği ifade edilmiştir (KK 3). Hakkında herhangi bir bilgiye hem sözlü hem yazılı kaynaklardan ulaşamadığımız bu yatır etrafında düğüne okuma ritüeli gerçekteştirilmektedir. Bunun yanında mezarda bulunan evliyanın sabah ezanına kalktığı ve burada bulunan bir arkin evliyanın abdest almaya geldiği esnada aktığına inanılmaktadır (KK 9). Bölgeden geçenlerin yatırın yemek yaptığına ve etrafa çeşitli yemek kokularının yayıldığına şahit oldukları da inanmalar arasındadır (KK 2, KK 3, KK 9). Konya ve havalisinin tarihî üzerine çalışmalar yapan İbrahim Hakkı Konyalı (1945: 585-608), ilçede bulunan muhtelif yatırlar hakkında bilgi vermiş fakat Sivri mevkinde bulunan mezar hakkında herhangi bir bilgi aktarmamıştır. Bu durum, mezarın halk tarafından daha sonra teşekkül ettirilmiş olabileceğini akla getirmektedir.

Bu iki yatırın dışında bir tane de ilçe merkezinde düğüne davet edildiğini tespit ettiğimiz yatır bulunmaktadır. İlçe merkezinde bulunan yatır, yöre sakinleri tarafından "Üç Kardeşler ya da Üç Mehmetler" olarak adlandırılmaktadır. Bu mezarlar, Kuz Mahallesi olarak bilinen mevkide Salih Ökten adlı bir şahsın evinin bodrum katında metfundur. Arap alfabesi ile Türkçe olarak yazılmış mezar taşlarına göre şam evliyelerinden oldukları, 1570 yılında vefat ettikleri, adlarının Mehmet olduğu anlaşılmaktadır (Konyalı, 1945: 593-594). Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre bu yatırların bulunduğu yerden perşembeyi cumaya bağlayan gece, yeşil bir ışığın gökyüzüne yükseldiiği rivayeti tespit edilmiştir (KK 1, KK 3, KK 6). Bunun yanı sıra, bu yatırlar etrafında da düğüne okuma ritüeli gerçekteştirilmektedir (KK 2, KK 4, KK 8).

Bu üç farklı yatır üzerinde gerçekteştirildiğini tespit ettiğimiz düğüne okuma geleneğinin muhtevasına dair kaynak kişilerden derlenen malzemeyi aktaralım:

*Düğünden üç gün yahut bir hafta evvel, düğün sahipleri tarafından misafirlere yemek ile birlikte verilmek üzere tandırda ekmek eyleneir. Bu esnada düğün sahiplerinden yahut tandırda ekmek eyleyecek kadınlardan birbirine denk iki kişi (iki yaşlı, iki genç, iki şışman, iki zayıf), Sivri Tepesi olarak*

adlandırılan mevkide bulunan dedenin mezarına çıkar ve "Dede üç gün sonra düğünümüz var, buyur gel!" derler. Dedenin mezar taşının arkasındaki oyuğa özellikle bir miktar bozuk para konulur ve akabinde bir adet mum yakılır. Tüm bu uygulamalar yerine getirildikten sonra dede mezarının etrafında bulunan alandan "eysi" adı verilen bir odun parçası alınır ve ekme yapılacak ocağın altına atılmak üzere tandıra getirilir. Eysi, tandır ocağına atıldıktan sonra ekme eylemine başlanır ve böylece okuntu tamamlanmış olur (KK 1, KK 2, KK 3, KK 4, KK 5, KK 6, KK 7, KK 8). İlçede bulunan bu üç mezar etrafında gerçekleşen düğüne yatır okuma geleneği şüphe götürmeksizin İslamiyet öncesi Türk topluluklarının inanç sistemleri ile ilişkilidir.

Kaynak kişiler tarafından aktarılan düğüne yatır okuma ritüeli içerisinde bazı arkaik kelimeler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, "eysi" kelimesidir. Derleme Sözlüğü'nde "eğsi" şeklinde geçmektedir. Sandalların iskeletlerini meydana getirmek için kullanılan ağaç ve Rumeli kavağı (1993: 1687) olarak tanımlanan bu kelime, Doğanhisar'da bahsi geçen "ağaçtan kopmuş küçük dal parçası, çöp" olarak bilinmektedir. İkincisi "okuma" kelimesi; çağırmak, davet etmek, söylemek, demek anlamlarındadır (Dilçin, 1983: 161). "Okuntu" kelimesi de "davet etme, çağırma" teriminin karşılığı olarak verilebilir.

Halk kültüründe değer atfedilen ve kutsalın karşılığı olan türbeler hayatın pek çok safhasında olduğu gibi düğünlerde de müracaat edilen bir merkez olmuştur (Kartal, 2017: 129). Bu durum, Konya iline bağlı Akşehir ilçesinde yatmakta olduğu bilinen Nasreddin Hoca türbesinde de karşımıza çıkmaktadır. Nasreddin Hoca'nın Akşehir halkı tarafından düğüne okunduğu bilinmektedir. Akşehirililer, Hoca'yı o kadar kendilerinden sayarlar ki düğünden evvel türbesine bir okuyucu göndererek "Hoca Efendi, kepçeni, küreğini al da düğüne buyur! Mollalarını da beraberinde getir!" şeklinde kendisini ve talebelerini davet ederler. Bu davetin yeni çiftler arasında devamlı bir saadet, düğünde dökülecek zerde, pilava bereket getireceğine inanılır (Konyalı, 1945: 476; Araz, 1984: 317-318). Bu geleneğin varyasyonları olarak değerlendirebileceğimiz yöresel ayrılıklar, temelde aynı uygulamanın olması sebebiyle müşterek bir gelenek dairesi içerisine alınmalıdır.

Ruhlara inanç anlamını ihtiva eden animizm, ruhun fiziksel bir nesneye geçmesi, fiziksel evrende her şeyin bir ruhu olduğu inancı ve özellikle ruhun her nesnede olması anlayışı olarak tanımlanır (Leach ve Fried, 1949: 1949; Clodd, 1905: 26-27). Animizm, beden ölümünden sonra varlığını devam ettirebilen ruhlar ve tanrılara dek uzanan diğer ruhlar olmak üzere iki ana hatta ayrılır (Tylor, 1920: 426). Bu bağlamda yöre halkının inançları doğrultusunda aktardıkları bu anlatıdan yola çıkarak müşahede edilebilir ki ilçede bulunan yatırların ölümünden sonra varlığını devam ettirme durumu ile ilgilidir. Yani yatırlar canlıymış gibi kabul edilmektedir. Bu durum, eski Türk inançlarında var olan animizm düşüncesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın ruhlarla dolu olduğuna inanan şamanistlere göre dağlar, göller, ırmaklar hep canlı nesnelere (Tanyu, 1973: 40). Yatırların esasen toplumsal bilinç dışında canlı olarak algılanmasının sebebi, bulunduğu tepenin bir ruha sahip olduğu ve bu tepede ortaya çıkan mezarın dağın iyisi olarak düşünülmesi kanaatimizce doğru olacaktır.

Düğüne üç gün kala davet edilme meselesi de formel sayılar açısından değerlendirilebilir. Genellikle dinî ayinlerde, çeşitli halk anlatımlarında ve büyüsel uygulamalarda bir tören formeli olarak karşımıza çıkan üç sayısı, eski Türk inanç sisteminde bulunan dünyanın üç temel bölüme ayrılması ile ilgilidir. Kültürün yazıtında insanın yeryüzündeki konumu; gök, yer ve ikisinin arasında yaratılan yeryüzü olarak düşünülmektedir (Çoruhlu, 2002: 195). Türklerin İslam öncesi çağlarında, kendi günlük yaşam denemelerinin yahut da dinlerindeki uygulamaların sonucu olan değerlerin anlamlarını taşımalarından dolayı formel sayılar kutsal kabul edilmiştir (Boratav, 2016: 104).

Anadolu'da adaklar, kurban kesmek, mevlit okutmak, helva dağıtmak, mum yakmak şeklinde gerçekleşir (Özdoğan, 2006: XXXIX). Mezara mum yakılması ve para bırakılması, bir çeşit kansız kurban olarak değerlendirilebilir. Mezara mum yakma âdetinin temeli, eski ateşperest inançlarından kalma karanlık mefhumu ile ilgilidir ki Hristiyanlık öncesi Helen ve Romalıların mezarlar üzerine yaktıkları meşalelerin pagan din adamları tarafından Hristiyanlığın içerisine mum şeklinde dinî bir ritüel olarak soktukları iptidai inanmadan başka bir şey değildir (İnan, 1962: 42). Ölülerin onayını almadan bir işe girişmemek, işler yolunda gitmediğinde ise öfkelerinin nedenini öğrenerek onları yatıştırmak gerekir. Oysa ölümler, uzakta yaşayan görünmez dünyaya ait varlıklardır. Ölümlere ait simgelerin temel işlevi, onları görünür ve oradaki mevcudiyetlerini hissedilir hâle getirmektir. Bu şekilde onlarla doğrudan bağlantı kurulmaktadır (Bruhl, 2016: 192). Bahsi geçen mezara adak olarak mum yakılmasının yöre sakinlerine göre nedeni, burada yatan dedenin gece namaza kalkınca rahat abdest alabilmesidir (KK2, KK3, KK6). Yöre halkının bu düşüncesinde de animizm anlayışı açık bir şekilde görülmektedir. Mezar taşının ardında bir oyuğa bozuk para konulması, kansız kurbanla ilişkilendirilmesinin yanı sıra demirin kutsallığı ile de

ilgilidir. İlçede, ölen bir şahsın üzerine bıçak konulması, şimşek çakarken bir demir parçasının boş alana fırlatılması, uykuda korkan çocukların yastıklarının altına demir yahut bıçak konulması gibi âdetlerin yaygın oluşu, demirin kötü ruhları kovma gibi bir fonksiyona sahip olmasındandır. Ayrıca her yatırın kendine mahsus ziyaret amacı ve usulleri vardır. Bunlara bazen İslam'ın açık emirlerinden daha fazla itina gösterilir. Çünkü oradaki zatın maneviyatından kendilerine istenmedik bir zararın dokunmasından korkulur. Bu yüzden İslam'ın emirlerine o kadar da sıkı uymayan çoğu kimsenin bir yatırın kutsiyet ve mahremiyetini ihlal etmekten son derece çekindiği görülür (Ocak, 2016: 178). Kötü bir fiilde bulunulduğunda yatırın kendilerini cezalandırmasından korunmak adına özellikle demir bir paranın adak olarak verildiği düşünülebilir. Çünkü insanlar görünmez güçlere karşı nasıl davranacaklarını, yatıştıracaklarını ya da yardıma çağıracaklarını geleneksel mitler, efsaneler ve inançlar sayesinde öğrenmişlerdir (Bruhl, 2016: 96).

Son olarak mezarın etrafından *eysi* adı verilen bir odun parçası alınarak ocağa atılması yatırın rızasını almak için yapılan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Alınan eysinin ocağa atılması da ateş ve ocak kültleri ile alakalıdır. Bu yatırlar, müşterek yaşamın normlarını belirlemede bir kült olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ilkel topluluklarda taş ve çubukların her biri, ölülerin ruhları ile ilişkilendirilmiştir. Bu taş ve çubuklar ölülerin bir izi ve ruhlarını onaracak bir nesne olarak düşünülür (Frazer, 2019: 100-101). İlçede toplumsal bir norm sağlayıcı ve kanaatine başvurulup izni alınacak kutsal kişi olarak teşekkül ettirilen bu yatırlar, atalar kültürünün toplum muhayyilesindeki yansımından başka bir şey değildir. Ayrıca yöredeki insanların yatırları düğüne davet etmelerinin temel sebebi, yapılacak işlere yatırın rızasını alarak kutsiyet atfetmek ve yatırın mistik güçlerinden korunmaktır.

## SONUÇ

Konya iline bağlı Doğanhisar ilçesinde tespit ettiğimiz düğüne yatır okuma geleneği, eski Türk inançlarından bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğanhisar'da icra edilen düğüne yatır okuma geleneği, animizm anlayışının toplumun bilinç dışında nasıl yaşadığına dair bir örnek teşkil etmekle kalmayıp aynı zamanda geçmişten günümüze kadar olan süreçte, eski Türk inançlarının İslami kimliğe göre şekillenerek yeni bir sentezle devam ettiğini göstermektedir. Bu geleneğin Doğanhisar'da üç ayrı yatır etrafında icra edildiği tespit edilmiştir. Kaynak kişiler ve yöre sakinlerinden edinilen bilgiler doğrultusunda düğüne ekme yapılacağı esnada yani takriben düğüne üç gün kala davet edilen bu yatırlar etrafında adak ve çeşitli ritüellerin teşekkül ettiği gözlemlenmiştir. Mitik ata olarak ele aldığımız bu yatırların düğüne davet edilmesi ve kansız kurban sunulması gibi uygulamalar göz önünde bulundurulacak olursa yöre halkının eski Türk inançlarını devam ettirdiği ve yatırların mistik güçlerinden korkulduğu anlaşılmaktadır. Hâlen az da olsa icra edilmekte olan bu gelenek, yöre halkının zihinlerinde silinmeye yüz tutmuştur.

## Yazarlık Katkısı

"Evlence Geleneği Bağlamında Dügüne Yatır Okuma: Doğanhisar (Konya) Örneği" başlıklı makale tek yazarlı olup söz konusu olan makalenin sorumlu yazarı Hasan SAVAS'tır.

## Etik Kurul Onay Bilgileri

Bu araştırma için Selçuk Üniversitesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulundan etik kurul onayı alınmıştır. Etik kurul bilgileri aşağıda sunulmuştur.

Kurul Adı : Selçuk Üniversitesi Bilimsel Etik Değerlendirme Kurulu

Karar Tarihi: 16/09/2021

Karar Sayısı: 2021/55

## KAYNAKÇA

- Aday, E. (2013). Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Ali Torun), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Araz, N. (1984). *Anadolu Evliyalari*. İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Artun, E. (2008). *Türk Halk Bilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Boratav, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. Ankara: Bilgesu Yayınları.

- Bruhl, L. (2016). *İlkel Toplumlarda Mistik Deneyim ve Simgeler*, (Çev. O. Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Clodd, E. (1905). *Animism-The Seed of Religion*. London: Archibald Constable Co.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Frazer, G. J. (2019). *Ölümsüzlük İnanç ve Ölülere İbadet*, (Çev. Ö. F. Tokat). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Hasluck, F. W. (2012). *Sultanlar Zamanında Hıristiyanlık ve İslam 1*, (Çeviren: T. Binder). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnan, A. (1962). *Hurafeler ve Menşeleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kadirzade, K. İ. (2005). *Âdetler İnançlar ve Türklerin Soy Kütüğü Meselesi*, (Çev. A. Doğan). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kartal, A. (2017). *Konya Halk Kültüründe Türbeler Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar*. Düsseldorf: Lambert.
- Konyalı, İ. H. (1945). *Nasreddin Hocanın Şehri Akşehir (Tarihi-Turistik Kılavuz)*. İstanbul: Numune Matbaası.
- Leach, M. ve Fried, J. (1949). *Funk and Wagnalss Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend 1*. New York: Funk & Wagnalss Co.
- Ocak, A. Y. (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Yaklaşım)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2002). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2016). *Orta Çağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri: Selçuklu Dönemi Makaleler-Araştırmalar*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ocak, A. Y. (2019). *Türkler, Türkiye ve İslam -Yaklaşım, Yöntem ve Yorum Denemeleri-*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Örnek, S. V. (2017). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Özdoğan, R. (2006). *Amasya'da Adak Yerleri ile İlgili Halk Anlatıları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şahin Köktürk), Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peker, S. (2015). *Mezar ve Türbelere Kült Merkezli Bir Bakış (Aksaray Örneği)*. Konya: Kömen Yayınevi.
- Tanyu, H. (1973). *Dinler Tarihi Araştırmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tylor, E. B. (1920). *Primitive Culture -Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom- 1*. London: John Murray.
- Van Gennep, A. (1960). *The Rites of Passage*, (Çev. M. B. Vizedom ve G. L. Caffee). Chicago: The University of Chicago Press.

#### Sözlü Kaynaklar / Kaynak Kişiler

- KK 1:** N. E., 62, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Doğanhisar/Konya.
- KK 2:** Y. S., 67, Eğitimi Yok, Ev Hanımı, Doğanhisar/Konya.
- KK 3:** Z. A., 86, Eğitimi Yok, Ev Hanımı, Doğanhisar/Konya.
- KK 4:** İ. D., 75, İlkokul Mezunu, Çoban, Doğanhisar/Konya.
- KK 5:** K. B., 84, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Doğanhisar/Konya.
- KK 6:** E. Ö., 87, Eğitimi Yok, Ev Hanımı, Doğanhisar/Konya.
- KK 7:** M. H., 66, İlkokul Mezunu, Emekli, Doğanhisar/Konya.
- KK 8:** A. K., 84, İlkokul Mezunu, Emekli, Doğanhisar/Konya.
- KK 9:** H. B., 64, Eğitimi Yok, Ev Hanımı, Doğanhisar/Konya.